

www.cia.gov/library/publications/theworldfactbook/rankorder/2179rank.htm, (Erişim Tarihi:01.05.2013).

Çoğal, Nejat, 2011. "Çok Kutuplu Dünya Projesi: Şangay İşbirliği Örgütü", <http://www.nejatcogal.com>.

Çolakoğlu S. (2004). Orta Asya Toplumlarında Sosyal, Siyasi, Ekonomik Arayışlar, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Geleceği ve Çin, Uluslararası İlişkiler, Cilt: 1, Sayı: 1, ss.173-197.

Çomak H. , Gökalp A. (2009). 2010'lu Yıllarda Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Geleceği ve Türkiye, II. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi 22-28 Ekim 2008 Bışkek/ Kırgızistan, Kocaeli.

Ekrem E. (2012). Türkiye'nin Şangay İşbirliği Örgütü Üyeliđi, Strateji Düşünce Enstitüsü, <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/-turkiyenin-sanghay-isbirligi-orgutu-uyeligi/1107> (Erişim Tarihi: 20.04.2013).

Ergenç S. (2006). Şangay İşbirliği Teşkilatı AB'ye Alternatif Olabilir mi?, www.sedatergençblogcu.com(Erişim Tarihi: 20.04.2013).

Erşen E. (2013). Türk Dış Politikasında Avrasya Yönelimi ve Şanghay İşbirliği Örgütü, *Ortadođu Analiz*, Cilt: 5, Sayı: 52, ss.14-23.

Gafarlı O. (2013). Türkiye'nin Şangay İşbirliği Örgütü'ne Katılımına Rusya'nın Bakışı, *DİB Analiz*, Sayı: 2013/20.

Gevgilili A. (1969) , Çin-Sovyet Çatışması, Milliyet Gazetesi, www.gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arxiv/1969/03/09, Erişim Tarihi: 29.05.2013

III. Uluslararası Türk - Asya Kongresi (21 - 23 Mayıs 2008, İstanbul), "Çin - Hindistan - Rusya, Asya'da Güvenlik ve Stratejik İş Birliği", www.tasam.org Erişim Tarihi: 20.05.2013.

Kartal B. , Sofyalođlu Ç. (2011). Türkiye'deki Gençliđin Şangay İşbirliği Örgütüne Yönelik Tutumuna Pazarlama Perspektifiyle Bakış, *International Conference On Eurasian Economies*.

Katılım Müzakereleri, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=37&l=1> Erişim Tarihi: 04.06.2013.

Küresel Kutuplaşma Çerçevesinde Şanghay İşbirliği Teşkilat'nın Geleceği ve Bu Durumun Türkiye'nin Güvenliđine Etkileri,http://www.tasam.org/trTR/Icerik/2241/sanghay_isbirligi_teskilatnin_gelecegi Erişim Tarihi: 04.06.2013.

Özdaşlı E. (2012). **Çin ve Rusya Federasyonu'nun Perspektifinden Şanghay İşbirliği Örgütü, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 6, ss.108-122.**

Özdemir H. (2013). Avrupa Birliği'nin Alternatifi, www.ankarstrateji.org, (Erişim Tarihi:01.05.2013).

Özsöz M. (2013). Unutulan AB Gündemine Can Suyu: AB Aday Ülkesi Türkiye'nin Şangay Beşlisi Tartışması, İKV Yayınları.

Petrol İşleri Genel Müdürlüğü,http://www.pigm.gov.tr/dunya_ham_petrol_ve_dogalgaz_rezervleri.php

Prinççi F. (2008). Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Orta Asya Politikası: Beklentiler ve Gerçeklikler, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:63, Sayı: 1, ss. 207-235.

Putin'e 'Şanghay Beşlisi' Teklifi," *Anadolu Ajansı*, 25.01.2013, <http://www.aa.com.tr/tr/haberler/126152-ab-biziyolamasin>

Şanghay İşbirliği Örgütü'nün resmi internet sitesi: <http://www.sectso.org> (Erişim Tarihi: 18. 03. 2013).

T.C. Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-8566-45208351967592CF>(Erişim Tarihi: 04.06.2013).

The Shanghai Cooperation Organisation, <http://www.sectso.org/EN123/index.asp>Erişim Tarihi: 04.06.2013.

The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook> Erişim Tarihi: 04.06.2013.

Türkiye-AB İlişkileri, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=4>,Erişim Tarihi: 04.06.2013.

Türkiye-AB İlişkileri Kronolojisi, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=1>Erişim Tarihi: 04.06.2013.

Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu (2012), Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosu'na ve Konsey'e Sunulan Bildirim: Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2012-2013.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2013). 2013 Yılına Girerken Dış Politikamız, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Şanghay İşbirliği Örgütü, <http://www.mfa.gov.tr/sangha-y-isbirligi-orgutu.tr.mfa> Erişim Tarihi: 04.06.2013.

Yardımcıoğlu M. , Koçarslan H. (2012). Çok Kutuplu Dünyaya Doğru: Şanghay İşbirliği Örgütü, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı :2, ss. 163-174.

Yesevi Ç. G. (2013). Avrupa Birliği'nin Alternatifi Nedir?, *Önce Vatan Gazetesi* (30.01.2013).

Yüksel O. (2013). Şanghay İşbirliği Örgütü, <http://www.politikakademi.org/2013/05/sanghay-isbirligi-orgutu-sio/>(Erişim Tarihi: 04.06.2013).

Zeyrek C. (2010). Orta Asya'da Etkin Bölgesel Bütünleşme Çabaları: Şanghay İşbirliği Örgütü, *Ege Akademik Bakış*, Cilt: 10, Sayı: 3, ss.871-884.

Zhuangzhi S. (2004). New and Old Regionalism: The Shanghai Cooperation Organization and Sino-Central Asian Relations, *Review of International Affairs*, Vol: 3, Issue: 4, pp.600-612.

Weitz R. (2006). Towards a New Turkey-NATO Partnership in Central Asia , *Turkish Policy Quarterly*, Vol: 5, s.2.

DIŞ TİCARETTE YENİ BİR KAVRAM: HAYALİ İTHALAT

Selçuk ÖZDAMAR*

Özet

Ülke ekonomisinin belli bir dönemdeki performans göstergelerinden birisi gayri safi milli hasıladır. GSMH o ülkede ilgili dönemdeki üretim ve büyüme hakkında bilgi verirken diğer taraftan yürütülecek politikalar, alınacak önlemler konusunda önemli bir veridir. Bu büyüklüğün unsurlarından bir tanesi de bilindiği üzere net ihracattır. Net ihracat rakamının belirlenebilmesi için öncelikle ithalat ve ihracat rakamlarının ölçülmesi gerekmektedir. Bu yazıda özellikle dış ticaret istatistikleri anlamında toplam ithalat rakamlarına etki eden ve genellikle idari düzenlemeler kaynaklı uygulamalar ile bunların neden olduğu hayali ithalat kavramı hakkında bilgi verilmeye çalışılacak ve hayali ithalatın, alınan karar ve uygulanan ekonomik politikalar üzerindeki menfi etkilerinden bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret İstatistikleri, Kıymet, İthalat, Hayali İthalat.

JEL Sınıflandırması: F13,F19.

Abstract

Gross national product (GNP) is one of the indicators that gives an idea about the performance of country's economy for the particular period. Although GNP is a sign for the growth, it is also an important input for the implication of economical policies. One of the main contents of the GNP is the net exports. As the net export is the difference between the import and the export, it is important to analysis the elements of both. In this article, the administrative rules and regulations that causes fictitious import and have the effect on the foreign trade statistics in particular on the import figures will be discussed, as well as the negative effects of fictitious import on economical decisions and policies.

Key Words: Foreign Trade Statistics, Value, Import, Fictitious Import.

JEL Classification: F13,F19.

* Gümrük ve Ticaret Müfettişı

Giriş

Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda yer alan ve hayali ihracat olarak bilinen fiilin yanında, dış ticaret terminolojisinde yeni bir kavram kullanılmaya başlandı: "Hayali İthalat".

Genel olarak hayali ithalat kavramı; gümrük kıymetinin olduğundan daha yüksek beyan edilmesine paralel olarak dönemsel ve toplam ithalat rakamlarının gerçekte olduğundan fazla ortaya çıkması veya derlenmesi olarak tanımlanabilir. Yurt içi üreticiyi koruma, muhtemel haksız rekabeti engelleme, düşük kıymet beyanlarının önüne geçmek ve bu sayede vergi ve benzeri ödemelerdeki kaçakları/sızıntıları engelleme çabası gibi saiklerle gümrük kıymetini belirli bir seviyenin üstünde tutmak amacıyla getirilen düzenlemeler gereği, yükümlülere kıymet unsurlarına aslında yapılmamış bir takım giderlerin eklenmesi suretiyle beyanname bazında gümrük kıymetinin fiktif olarak yükselmesi, dış ticaret istatistikleri düzeyinde ise ithalat rakamlarının hayali olarak artışı şeklinde gerçekleşmektedir. Uygulamada ise bu fiktif yüksek rakamların ortaya çıkış nedenleri arasında referans kıymet, gözetim, emsal navlun ve sigorta gibi uygulamalar sayılabilir.

Özellikle ihracata dayalı büyüme modeli sonrası popüler bir yolu ifade eden hayali ihracat kavramı 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda "İhracat gerçekleştirilmediği halde gerçekleşmiş gibi göstermek ya da gerçekleştirilen ihracata konu malın cins, miktar, evsaf veya fiyatını değişik göstererek ilgili kanun hükümlerine göre teşvik, sübvansiyon veya parasal iadelerden yararlanmak suretiyle haksız çıkar sağlamak"² şeklinde düzenlenmiştir. Söz konusu kanun hükmünden de anlaşılacağı üzere hayali ihracat, ihracatın gerçekleştirilmediği halde gerçekleştirilmiş gibi göstermek veya beyanın gerçeğe aykırı şekilde yapılması, diğer bir deyişle ihracat beyanının gerçek işlemi yansıtmaması olarak da tanımlanabilir. Bu fiilin işlenmesindeki saik, 5607 sayılı kanunun anılan hükmünde de yer aldığı üzere teşvik, sübvansiyon veya parasal iadelerden yararlanarak çıkar sağlamaktır.

2 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 31.03.2013 günlü 26479 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Bilindiği üzere 24 Ocak Kararlarıyla ithal ikameci/içte dönük model yerine ihracata dayalı büyüme/dışa açık büyüme modeli benimserenerek "ihracatı artırmak ve dış ticaret açığını azaltmak, ihracata dayalı sanayileşmenin özendirilmesi çerçevesinde ihracata vergi indirimi, düşük faizli kredi ve imalatçı olan ihracatçılara ithal girdide gümrük muafiyeti gibi teşvikler vermek" gibi hedefler belirlenmiştir³. Söz konusu yeni model ve bu model çerçevesinde ve belirlenen hedefler doğrultusunda, ihracatın artırılması için ticaret erbabı ihracata yönlendirilmeliydi; bu da ihracatçıya bir kısım teşvikler sunularak ihracatın onlar için cazip hale getirilerek gerçekleştirilebilirdi. Bu model kapsamında 1980 yılında Türkiye'nin ihracatı 2,9 milyar iken 2012 yılı ihracat tutarının 152 milyar dolar (düzeltilmemiş değer) olarak gerçekleştiğini istatistikler bildirmektedir⁴. İhracat rakamları otuz iki yılda yaklaşık elli kat artmıştır. İhracatçıya sunulan teşvikler global ticaret arenasında mücadele eden ihracatçımıza bir destek unsuru olmakla beraber, hayali ihracatçılar için de zahmetsiz rahmet olarak görülmektedir. Bu yazının konusunu esas itibarıyla ihracat değil; yakın zamana kadar duymadığımız "Hayali İthalat" kavramı oluşturmaktadır.

1. Dış ticaret istatistikleri

İthalat ve ihracat büyüklükleri, bir ülke vatandaşlarının veri bir yıl içerisinde ürettikleri mal ve hizmetlerin parasal karşılığı şeklinde tanımlanan gayri safi milli hasılanın önemli unsurlarındandır. Söz konusu büyüklükler gayrisafi milli hasılaya toplanarak değil ihracatın ithalata olan farkı şeklinde etki etmektedir. Dolayısıyla ihracat lehine bir bakiyenin elde edilmesi halinde hasılaya olumlu etki söz konusuysen, tersi bir durum gayri safi milli hasılaya azaltıcı etki yapacaktır. İthalat ve ihracat rakamları Türkiye İstatistik Kurumu'nca (TÜİK) aylık olarak açıklanmaktadır. Açıklanan bu ithalat ihracat rakamlarının derlenmesinde ana veri kaynağı olarak Gümrük ve Ticaret Bakanlığı BİLGE sistemine girilen gümrük beyannameleri esas alınmakta;

3 Ö. YÜREKLİ (2004), Ekonomik Krizler Açısından Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Türkiye Örneği, Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

4 TÜİK, Yıllara Göre Dış Ticaret, <http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=12>

ham petrol, doğalgaz ve elektrik cinsi eşyalara ilişkin bilgiler ilgili firmalardan derlenmektedir.

Dış ticaret istatistiklerinin oluşturulmasında gümrük antrepoları, serbest bölgeler, gümrüksüz satış mağazaları Türkiye Gümrük Bölgesi dışı olarak kabul edilmekte ve bu bölgelerden üçüncü ülkelerle ülkemiz arasında yapılan ticaret, açıklanan istatistiklere dahil edilmemektedir. Bunun yanında transit ticaret, yolcu beraberliği eşya, geçici ithalat ve ihracat, sınır geçmeyen mallar, istatistiksel eşğin (100 ABD Dolarının) altında olan mallar, para tabanlı altın, tedavüldeki paralar, kıymetli evraklar söz konusu istatistiklerin kapsamına dahil edilmemektedir⁵. Dış ticaret rakamlarının oluşumunda esas alınan "değer" ise ihracatta, FOB; ithalatta ise, CIF kıymet olarak anılan tutarlardır.

Milletlerarası Ticaret Odasının (International Chamber of Commerce- ICC) belirlenen Dış Ticaret Teslim Şekillerinden olan FOB (Free On Board)'da ihracatçının sorumluluğu; eşya geminin güvertesine geçtikten sonra tamamlanmakta, bu noktadan sonra meydana gelebilecek her türlü hasar, kayıp ve masrafların alıcının sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir; istatistiki anlamda ise ihracat rakamlarının hesaplanmasında baz alınan FOB teslim şeklinden kasıt, "mal bedelidir". Yani ihracat beyannamesine mesnet faturada yer alan toplam tutardır. CIF (Cost, Insurance And Freight - Mal bedeli, sigorta ve taşıma) teslim şeklinde ise, satıcı sigorta primi, navlun ve yükleme masrafları ve riskleri üstlenerek malları yükleyeceği limana getirir. Satıcı gemi acentası ile anlaşır ve temin eder. Satış sözleşmesindeki malların belirtilen tarihte ve yerde yüklemesinin yapıldığını alıcıya bildirir. Satıcı sigorta primini ödemek suretiyle yüklediği mal cinsine uygun olan en dar kapsamlı deniz nakliyat sigortası yaptırır. Mallar gemiye yüklendikten sonra navlun ve sigorta primi dışındaki masraflar ve diğer vuku bulabilecek her türlü (sigorta anlamında) risk alıcıya geçeceği şeklinde açıklanmaktadır⁶. Bu açıklamalardan CIF teslim şeklinin içeriği mal bedeli

5 TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri Yıllığı 2011, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2012, Ankara

6 Milletlerarası Ticaret Odası (ICC), "INCOTERMS-2010" (İç ve Dış Ticarete İlişkin Ticari Terimlerin Kullanımı İçin ICC Kuralları), 2010

li, sigorta ve navlundan oluştuğu anlaşılmakta ise de, istatistiki anlamda ithalat rakamlarının hesaplanmasında TUIK tarafından esas alınan CIF tutarı "yurt dışında yapılan diğer giderler" unsurunu da kapsamaktadır. Yani TUIK tarafından derlenen ithalat rakamları aslında "CIF (+) yurt dışında yapılan diğer giderler" büyüklüğü baz alınarak oluşturulmaktadır⁷. Bilinen şekliyle "maliyet+sigorta+navlun" toplamından farklı olarak "yurt dışı yapılan diğer giderler" kaleminin de CIF tutarına dahil edilerek oluşan büyüklüğün istatistiklerde kullanılmasıyla, yurt dışı diğer giderler unsuruna dahil edilerek beyan konusu yapılan her türlü ilave ithalat rakamlarını da artıran bir etkiye sahip olacaktır.

2. "Hayali İthalat" Söylemi

Yukarıda da değinilmeye çalışıldığı üzere hayali ihracat sürecinde; ihracata dayalı büyüme modeli doğrultusunda belirlenen hedeflere ulaşmak amacıyla ihracatçılara tanınan teşvik uygulamalarından haksız olarak yararlanmak şeklinde suç olarak tanımlanmış fiillere tevessül edilmektedir.

Hayali ithalatta ise ithalat işlemine konu genellikle düşük kıymetli eşyanın, düşük kıymet sebebiyle vergi kayıplarının önüne geçmek, iç üreticiyi/sektörü korumak, beyanname tescil anında belgelendirilemeyen kıymet unsurlarını telafi etmek v.b. nedenlerle karar alıcının kıymetin en azından belirlediği bir sınırdan beyan edilmesini sağlamak veya eksik kıymet unsurlarını belirli oranlarda kıymete dahil etmek suretiyle gerçekte olduğundan daha yüksek ithalat rakamlarının oluşması şeklinde gerçekleşmektedir. Diğer bir deyişle ithalat rakamlarının olduğundan daha yüksek tutarlarla istatistiklere yansımaları şeklinde daha kısa bir ifadeyle tanımlanabilir.

2.1. Referans Kıymet Uygulaması

İthalat rakamlarının olduğundan yüksek görünmesinin nedenlerinden birisi referans kıymet uygulamasıdır. Başta Petro kimya ürünleri ile bazı tarım ürünleri olmak üzere çok sayıda eşyanın ithalinde referans/veri fiyat uygulaması kullanılmaktadır. İthalat konu eşyanın beyan edilen kıymetinin gerçeği yansıtmadığının

7 TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, Hesaplama Kuralları, <http://www.tuik.gov.tr/MetaVeri.do?alt_id=12>

veya gümrük idaresince kıymet yöntemlerinde satış bedeli yönteminin kabul edilip edilmeyeceğinin belirlenmesinde referans kıymet uygulaması önemli bir gösterge olma niteliğindedir. Örneğin “Ülkemize teslim cari CIF kıymetinin kutu başına CIF 9,50-10,00 USD’nin (487-512 \$/ton) altında olamayacağı” belirtilen muz cinsi eşyanın beyanname ve eki faturada 8,00 USD-CIF⁸ üzerinde beyan edilen kıymeti üzerine gümrük idaresince mükelleften açıklama istenilmesi, kıymet araştırmasına gidilmesi, Gümrük Kanunu’nda belirtilen kıymet yöntemlerinden birisine göre belirlenen usullerle kıymetin belirlenmesi şeklinde süreç işlemekte; söz konusu süreç işlerken eşyanın mükellef tarafından çekilmek istenilmesi halinde muhtemel vergi farkları ile bunlara ilişkin cezaların teminata bağlanması şartıyla eşyanın çekilmesine müsaade edilmesi gerekmektedir.

Konuya ilişkin düzenlemelerden Gümrükler Genel Müdürlüğü’nün 02.06.2010/12299 ve 01.04.2013/6483 günlü/sayı yazısında, belirlenmiş referans kıymetlerin doğrudan gümrük kıymeti olarak esas alınmayacağı, risk analizi aracı olarak değerlendirileceği, beyan edilen kıymetlerin bu fiyatlardan düşük olması halinde yukarıda özetle bahsedilen sürecin işleyeceği belirtilmektedir.

Referans kıymet uygulamasına konu bir eşyanın belirlenen referans kıymetin altında bir rakamla ithal edilmesi halinde firmaların ve gümrük idaresinin karşı karşıya kalacağı sürecin her iki taraf için de bazı ek maliyetleri beraberinde getireceği aşikardır. Gümrük vergisi oranının tatbik edileceği tutar olan kıymetle ilgili konu bir bakıma tarife dışı engel haline gelmiş olacaktır. Bu tür engelleri aşmak için firmalar belirlenen referans kıymet düzeyinde bir tutarın yer aldığı faturaları kullanmak suretiyle usulsüzlük ve hatta suç niteliğinde bir takım yollara tevessül edebilirler. İthalat konu eşya için gerçekte ödenmeyen ancak belirlenen kıymet sınırına takılmamak ve işlemesi gereken ek prosedürlere maruz kalmamak adına fiktif de olsa yüksek kıymet beyanları ile işlemlerin yürütülmesi şeklinde işleyen

8 Gümrükler Genel Müdürlüğü’nün 02.06.2010/12299 günlü-sayı yazısı.

sürecin sonunda ortaya çıkan ithalat tutarı gerçek ithalat rakamının üzerinde istatistikleri etkilemiş olacaktır.

2.2. Gözetim Uygulaması

Bu uygulama ithalat istatistiklerinin olduğundan yüksek hesaplanmasının nedenlerinden bir diğeri denilebilir. Kıymet tabanlı gözetim uygulamasına göre, bir malın ithalatının yerli üreticilere zarar verecek veya zarar tehdidi yaratacak miktar ve/veya şartlarda artması halinde, ithalatın Ekonomi Bakanlığı’na düzenlenecek “Gözetim Belgesi” ile izlenmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Uygulamadaki amaç ise malın ithalatında kaydedilecek gelişmelerin yakından izlenmesi olarak belirtilmektedir. Bu uygulamaya göre ülke ayrımı yaparak veya yapmayarak belirli bir ürün için bir taban tutar belirlenmekte ve bu rakamdan daha düşük kıymete sahip olan ürün için Ekonomi Bakanlığı’ndan gözetim belgesi alınması gerekmektedir⁹. Söz konusu uygulamanın tabi olacağı usul ve esasları belirleme, uygulamaların değiştirilmesi kaldırılması; gözetime ilişkin beyanların doğruluğuyla ilgili incelemeleri yapmaya veya yaptırılmaya, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamaya ve talimat vermeye ilgili düzenlemeleri çıkarmaya Ekonomi Bakanlığı yetkilidir. Uygulamanın başlangıcından bugüne kadar çıkarılan tebliğlerle yüzlerce GTİP’e ilişkin kıymete dayalı gözetim uygulaması yürürlüğe konulmuştur.

Uygulamada ise bu kapsamda gözetim belgesi alınması zorlaştırıldığı ve söz konusu uygulamanın firma için ek prosedür veya maliyet anlamına geldiği için ithalatçılar gümrük beyannamesinin yurt dışı gider bölümüne kıymet ilavesi yapmak suretiyle eşyanın kıymetini tebliğ ile öngörülen taban kıymetler seviyesine veya üzerine çıkartmakta ve işlemlerini bu kıymet üzerinden yürütmektedirler. Çünkü ek beyanla eşya kıymetinin gözetim belgesi aranılan kıymetin üzerine çıkartılması halinde gözetim belgesi aranılmadan işlem yapılabilmesine imkan tanınmıştır. Zira Gümrükler

9 L.ÖZKARDEŞLER, “Gözetim ile Amaçlanan ve Uygulananlar”, Gümrük Dergisi, 2006, Sayı: 55, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını.

Genel Müdürlüğü’nün 2012/3 sayılı Genelgesinde “Gümrük Yönetmeliği’nin 180 inci maddesi kapsamında yapılan kontrolde, gözetim belgesi olmadığı halde beyan edilen kıymetin ilgili tebliğde belirtilen kıymete ulaşmaması durumunda, yükümlü ek beyanı ile ithal eşyasının kıymetinin ilgili tebliğde belirtilen kıymete ulaşmasını sağlar ve ihtirazi kayıt yapmayacağına dair taahhüt verirse eşyanın serbest dolaşıma girişinde gözetim belgesi aranılmayacaktır. Söz konusu ek beyan, BİLGE programında usulüne uygun olarak “Yurt Dışı Diğer Giderler” altında yapılabilecektir. Mükellefin ek kıymet beyanı sonucu oluşan kıymet, eşyanın nihai kıymeti olarak değerlendirilerek, başka bir işleme gerek kalmaksızın, serbest dolaşıma giriş rejimi işlemleri tamamlanacaktır.¹⁰” denilerek, gerçekte yapılmamış olan bir giderin yapılmış gibi gümrük beyannamesinin “hesap detayları” hanesinde yer alan kalemlerden yurtdışı diğer giderler bölümüne eklenecek gerekli tutar ile beyan edilen kıymetin ilgili gözetim uygulamasında belirlenen kıymet düzeyine yükseltilmesi suretiyle gözetim belgesi teminine gerek kalmaksızın işlemlerin yürütülmesi sağlanmış olmaktadır.

Söz konu uygulamanın ülke olarak yükümlülük altına girdiğimiz ve mevzuatımıza aktardığımız GATT kıymet sözleşmesine aykırılık oluşturup oluşturmadığı sorusu akla gelse dahi, bahse konu uygulama en azından teorik olarak zorunlu bir uygulama olmayıp gözetim kapsamında yürütüldüğü için Türkiye’nin de kendini savunacağı bir kapı oluşturulmuştur. Ayrıca kıymet tabanlı gözetim uygulamasına tebliğlerde belirlenen fiyatlar dahilinde çok büyük ölçüde uzak doğudan gelen eşya girdiği için gümrük birliği oluşturduğumuz AB için sorun oluşturmamakta ve bu nedenle sorgulanmamaktadır¹¹.

2.3. Emsal Navlun ve Sigorta uygulaması

Beyan aşamasında, belirlenen teslim şekline göre, ithal eşyasının fiilen ödenen veya ödenecek fiyatına navlun ve sigorta giderlerinin ilavesi gerekli ise, bu giderlerin tespiti bakımından navlun makbuz/faturası ve/veya sigorta poliçesinin

10 Gümrükler Genel Müdürlüğü’nün 2012/3 sayılı Genelgesi.

11 Gökçelik, C. (2009), Gümrük ve Dış Ticaret Uygulamaları.

beyannameye eklenmesi gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda bu giderlerin belgelenebilmesi uygulamada mümkün olmayabilmektedir. Söz konusu belgelerin ibrazının imkansız olduğu veya kabul edilebilir nitelikte bulunmadığı hallerde, dilekçe ile bu durumun bildirilmesi suretiyle gümrük idaresi tarafından eşyanın FOB kıymetinin %10 unun navlun ve %3 ünün sigorta bedeli olarak ithal eşyasının fiilen ödenen veya ödenecek fiyatına eklenmesi gerekmektedir.

Bunun yanında gümrük yönetmeliğinin 51. maddesi kapsamında nakliyenin ücretsiz olması veya alıcı tarafından sağlanması durumunda dahi gümrük kıymetine dahil edilecek giriş liman veya yerine kadarki nakliye gideri, aynı taşıma türünde normal olarak uygulanan fiyat tarifesine göre tespit edilmesi; yani fiilen ödenmediği halde söz konusu taşımada mutad olarak uygulanan navlunun yine de kıymete eklenmesinin gerektiği belirtilmektedir¹².

Bu şekilde, gerçekte hiç ödenmeyen veya katlanıldığından daha yüksek bir tutar baz alınarak beyan edilmek zorunda kalınan navlun ve/veya sigorta giderlerinin kıymete dahil edilmesi sağlanmakta; bu sayede yurt dışındaki satıcıya ithalat edilecek eşyanın bedeli olarak gönderilen gerçek tutarın üzerinde bir toplam rakam, kıymet olarak karşımıza çıkmakta, gerçek üstü bu kıymet üzerinden vergilendirme yapılmakta ve istatistiklerde de yine bu nihai rakam esas alınmaktadır.

Değerlendirme

Ekonomik anlamda önemli sorunlarımızdan birisi olan cari açığın iki ana belirleyicisi ihracat ve ithalat rakamlarının ne kadar sağlıklı olduğuyula ilgili tartışmaların bir sonucu olarak, dış ticaret terminolojisinde “Hayali İthalat” kavramı yer edinmeye başlamıştır. Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nda sayılan kaçakçılık fiillerinden olan hayali ihracat bir suç olarak düzenlenmiş olduğundan, bir fiilin bu kapsamda değerlendirilebilmesi için öncelikle manevi unsur olarak kastın var olması, yani söz konusu fiilin bilerek ve istenerek icra edilmiş olması gerekmektedir.

12 Gümrük Yönetmeliği, 07.10.2009 tarihli 27369 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan (Mükerreri).

“Hayali ithalat” söyleminden kastedilen ise, ithalat rakamlarının olduğundan daha yüksek tutarlarla istatistiklere yansımaları şeklinde kısaca tanımlanabilir. Bu kapsamda mükelleflerin idare tarafından belirlenen kıymet eşliğine takılmamak adına kıymeti oluşturan bazı kalemleri yükseltip, fazla beyanda bulunmak veya gerçekte katlanılmayan bir takım maliyet unsurlarının mevzuat gereğince kıymete dahil edilmek suretiyle yapılan beyanlar, TUIK tarafından dönemsel olarak derlenip kamuoyuna açıklanan ithalat rakamlarının olduğundan yüksek görünmesine sebep olmaktadır.

Serbest dolaşıma konu bazı eşyaların kıymetinin, belirlenen bir sınırın altında olması halinde yükümlü bir takım prosedürlerle karşı karşıya kalmaktadır. İdari düzenlemelerle işleyişi belirlenen referans kıymet, kıymet tabanlı gözetim, emsal navlun ve sigorta gibi uygulamalar mükellefi ithale konu eşya için gerçekte satıcıya yaptığı veya yapacağı ödemenin üzerinde bir tutarı beyan etmesine neden olmaktadır. Söz konusu uygulamalar kapsamı eşyanın belirlenen kıymetin altında kalması halinde; referans kıymet uygulamasında, kıymet araştırmasına gidilmesi; gözetim belgesinin gerektiği durumda, bu belgenin muayene aşamasında aranması veya ek beyan suretiyle ilave işlemlerin yapılması; emsal kıymet uygulamasında, mal bedelinin üzerinde belirlenen oranda navlun ve sigortanın hesaplanarak fiilen ödenen veya ödenecek fiyata dahil edilmesi gerekmektedir. Bu uygulamaların ortak noktası mükellefin gerçekte katlanmadığı, satıcıya gerçekte yapılmayan ya da yapılmayacak bir ödemenin tıpkı yapılmış gibi CIF kıymete eklenerek, nihai kıymetin olduğundan fazla beyan edilerek toplam ithalat istatistiklerinin bir kısmı fiktif olarak yüksek görünmesine sebebiyet verilebilir. İthalat rakamlarının olduğundan yüksek hesaplanması, başta cari açığın olduğundan yüksek hesaplanmasına sebep olmakta, bunun bir sonucu olarak da öncelikle Merkez Bankası, Maliye Bakanlığı gibi kurumların politika ve kararlarında olması gerekenden farklı tedbirlerin alınmasına yol açarak tespit ve politikada sapmalara neden olabilecek, diğer yönüyle (her ne kadar doğruluğu ve samimiyeti tartışılıyor olsa da) uluslararası derecelendirme kuruluşlarının

ülkemiz için belirlediği tarafsız (!) notları etkileyebilecektir. Buradan hareketle, cari açığın finansmanı ve telafisine yönelik karar, politika ve tedbirler konusunda faiz oranları, sermaye yatırımları, vergi ile bütçe politika ve uygulamaları gibi ekonomik anlamda bir çok alan etkileyecektir. Dolayısıyla, dış ticaret istatistiklerinin hesaplanmasında yukarıda anlatılan fiktif artışlar göz önünde bulundurularak düzeltme yoluna gidilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Dış ticaret istatistikleri, esas itibarıyla sonuca ilişkin bir derleme olmasının yanında tüm ekonomik aktörler için önemli bir veri ve ölçüm aracıdır. Bu ölçüme ilişkin sonuçlar beklentilerle birleştirilerek karar alıcılar tarafından ekonomik plan ve programların belirlenmesinde kesinlikle göz ardı edilmeyecek bir yerde bulunmaktadır. Bir yönüyle istatistik bir tür tanı aracı ve hatta tanımın kendisidir denilebilir. Yanlış tanı yanlış tedaviye götürecektir.

Kaynakça

- 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu
- Gökçeklik, C. (2009), Gümrük ve Dış Ticaret Uygulamaları.
- Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün 02.06.2010/12299 günlü-sayılı genelgesi.
- Gümrük Yönetmeliği, : 07.10.2009 tarihli, 27369 (Mükerrer) Sayılı R.G.
- Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün 2012/3 sayılı Yazısı
http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=12 (e.t.15.05.2013)
http://www.tuik.gov.tr/MetaVeri.do?alt_id=12 (e.t.15.05.2013)
- Milletlerarası Ticaret Odası (ICC), “Incoterms-2010” (İç ve Dış Ticarete İlişkin Ticari Terimlerin Kullanımı İçin ICC Kuralları), 2010
- Özkardeşler, L. (2006), “Gözetim ile Amaçlanan ve Uygulananlar” ,Gümrük Dergisi, Sayı: 55, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını.
- TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri Yıllığı 2011, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ekim 2012, Ankara
- Yüreklî, Ö. (2004), Ekonomik Krizler Açısından Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Türkiye Örneği, Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ANONİM ŞİRKETLERDE SERMAYE, SERMAYE ARTIRIMI SİSTEMLERİ İLE YÖNTEMLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİ VE 6102 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNUYLA KONUYA İLİŞKİN GETİRİLEN TEMEL YENİLİKLER

Özlem ARABACI*

Özet

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununda anonim şirketlerin sermaye artırım usulü ile ilgili önemli yenilikler ve değişiklikler getirilmiş, sermaye kaynaklarına hızlı bir şekilde ve daha kolay ulaşabilmesi için sermaye artırım yöntemleri yeniden düzenlenmiştir. Halka açık olmayan anonim şirketler açısından kayıtlı sermaye sisteminin öngörülmesi, daha önce öğretinin yol gösterdiği iç kaynaklardan sermaye artırımının düzenlenmesi, şarta bağlı sermaye artırımını getirilmesi bu yeniliklerden bazılarıdır. Bu çalışmada, anonim şirketlerde sermaye, sermaye artırım sistemleri ile türleri hakkında genel bilgi verilecek, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunuyla konuya ilişkin getirilen temel yenilikler üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, anonim şirketlerde sermaye, sermaye artırım, sermaye artırım yöntemleri

GENERAL INFORMATION ON JOINT STOCK COMPANIES' CAPITALS, CAPITAL INCREASE SYSTEMS WITH METHODS AND SIGNIFICANT INNOVATIONS INTRODUCED BY TURKISH TRADE CODE NO: 6102 ON THE SUBJECT

Abstract

TurkishTradeCode No: 6102 which is implementedrecentlyintroducessignificantinnovationsandrevisions on jointstockcompanies' capitalincrease. AlsowiththisCode, capitalincreasemethodsarerestructuredforreachingcapitalsourcesquicklyandeasily. Some of theseinnovationsare; regulations on registeredcapitalforprivatecompanies, regulations on endogenouscapitalincreasewhich is explainedbefore in literature, regulations on conditionalcapitalincrease. Inthisstudy, jointstockcompanies' capital, capitalincreasesystemsandmethodsaregenerallyillustratedandthanimportantchangesintroducedbyTurkishTradeCode on jointstockcompanies' capitalareexamined.

Keywords: TurkishTradeCode No:6102, jointstockcompanies' capital, capitalincrease, capitalincreasemethods.

Jel ClassificationCodes: M00, M40, M48

* Gümrük ve Ticaret Müfettişi